

Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:26

pp.1823-1829

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

MUSUL SORUNU (1918 - 1926)¹

THE MOSUL ISSUES (1918 - 1926)

Öğr. Gör. Dr. Mehmet Bora SANYÜREK

Munzur Üniversitesi, Tunceli MYO, Tunceli/Türkiye

Article Arrival Date : 19.11.2019

Article Published Date : 16.12.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.394>

Reference : Sanyürek, M.B. (2019). "Musul Sorunu (1918 - 1926)", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(26): 1823-1829

ÖZET

Sanayi devrimi sonrasında enerji kaynakları, dünya siyasetinde etkin rol alma gayreti içerisinde olan devletler için çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Sanayi devriminin başlarında, en temel enerji kaynağı kömür iken, dünya genelinde petrol kaynaklarının bulunmasıyla birlikte, kömür yerini petrol ve türevi ürünlere bırakmaya başlamıştır. Petrol ve türevi ürünlerinin, tüketiminin sanayinin yanı sıra uçak, gemi, tank gibi askeri araçlarda da kullanılmasıyla birlikte, petrol kaynağı bulunan bölgeler, küresel rekabetin odağı haline gelmiştir. İngiltere, Fransa, ABD gibi sanayileşmiş devletlerin, petrol bölgelerindeki rekabeti, 20. yüzyıl siyasetinin temelini belirlemiştir. Zengin petrol kaynaklarına sahip olan Orta Doğu coğrafyası da bu rekabetten payını almıştır. 20. yüzyılın başına kadar Osmanlı egemenliği altında bulunan bu topraklar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında başta İngiltere olmak üzere, çeşitli ülkelerin manda ve himayesi altına girmiştir. Zengin petrol kaynaklarına sahip olan Irak'ın güneyi ve orta kesimleri, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin kontrolüne girmiştir. Genel olarak Osmanlı'nın Musul Vilayeti diyebileceğimiz Irak kuzeyi ise, Türkiye ve İngiltere arasında rekabet konusu olmuştur. Lozan Antlaşması ile çözülemeyen Musul Meselesi, her iki ülkenin daha sonra yürüttüğü müzakereler neticesinde çözülmüştür. İngiltere ve Türkiye arasında 1926 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile Türkiye, Musul petrollerinden bir süreliğine belli bir pay alması karşılığında, buradaki haklarından feragat etmiş ve Musul bölgesi Irak'a bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Musul, Petrol, İngiltere, Sykes - Picot Antlaşması, Ankara Antlaşması.

ABSTRACT

In the aftermath of the industrial revolution, energy resources have become a very important element for states that are striving to take an active role in world politics. At the beginning of the industrial revolution, while the main energy source was coal, with the discovery of oil resources around the world, Coal was replaced by petroleum and derivative products. With the use of petroleum and derivative products in military vehicles such as aircraft, ships, tanks as well as industry, regions with oil resources have become the focus of global competition. The competition of industrialized states such as England, France and the USA in oil regions has determined the basis of 20th century politics. The Middle East region, which has rich oil resources, also took its share from this competition. These lands, which were under Ottoman rule until the beginning of the 20th century, came under the mandate and patronage of various countries, especially England, after the First World War. The southern and central parts of Iraq, which has rich oil resources, came under British control after the First World War. The north of Iraq, which we can call Ottoman Mosul Province in generally, has been the subject of competition between Turkey and the UK. The Mosul Question, which could not be solved by the Treaty of Lausanne, was solved as a result of the negotiations that both countries carried out later. Between England and Turkey signed the Ankara Treaty was in 1926. Turkey, in return for a share of oil from Mosul take a while, waived their rights and the Mosul region was connected to Iraq.

Key Words: Mosul, Oil, England, Sykes - Picot Agreement, Ankara Agreement.

¹ Bu çalışma, Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde hazırlanan, "Irak Kuzeyindeki Enerji Kaynaklarının Kürt Devlet Oluşumuna Etkisi" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. DÜNYADA PETROL KULLANIMININ YAYGINLAŞMASI

Ticari olarak petrol kullanmaya başlayan Ruslar, 1820 yılında, Bakü yakınlarında, ilk petrol tesislerini kurmuşlardır. 1880'li yıllarda, Bakü'de yaklaşık 200 rafineri faaliyet göstermekteydi. Ayrıca, 1857'de Romanya'da, 1859'da ise Amerika'da petrol işleyen rafineriler kurulmuştur. Yine Amerika'da, 1859 yılında ilk petrol sondajı gerçekleştirilirken, 1877 yılında, Hazar Denizi'nde petrol tankerlerle taşınmaya başlanmış ve petrol taşıma amaçlı ilk demiryolu Batum-Bakü arasında kurulmuştur. Almanlar ise 1886 yılında okyanusu geçebilecek boyutta ilk tankeri yapmışlardır. (Tutar, 1992: 16-17)

Petrol nakliyatını kolaylaştırıcı teknik gelişmeler sonrasında, petrolün üretildiği yerden ihtiyaç duyulan tüketim alanlarına taşınması kolaylaşmış ve uluslararası bir değer haline gelerek güçlü devletlerin sahip olma arayışına girdiği bir kaynak haline gelmiştir.

Petrolün öneminin artmasıyla birlikte, petrol çıkarma işine giren şirketler hızlı bir büyüme göstermiş ve kısa süre sonra kendi devletlerinin dış politikasını yönlendirebilir hale gelmişlerdir. Bununla birlikte küresel güç olma iddiası taşıyan devletler, ülkelerindeki petrol şirketleri ile uyumlu bir strateji izlemeye başlamış ve bu şirketlerin menfaatlerini koruyan politikalar yürütmüşlerdir. Dünyada bu gelişmeler yaşanırken, zengin petrol kaynaklarına sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, kendi iç sorunlarına odaklandığından sahip olduğu fırsatları değerlendirememiştir.

Petrol üretimi, nakliyesi ve tüketimine ilişkin ilk gelişmelerin 1800'lü yılların ilk yarısında yaşanmasına karşın, 1900'lü yılların başlangıcında aydınlanma ve ulaşım başta olmak üzere birçok alanda petrol tüketimi yaygınlaşma göstermiştir. (Karadağ, 2004: 14)

Savunma sanayinde yaşanan gelişmeler sonucunda, motorize unsurlar ve uçakların yaygınlaşmasıyla birlikte, petrol askeri alanda da vazgeçilmez bir ürün haline gelmiştir. (Esen, 2002: 3) Örneğin Birinci Dünya Savaşı sonunda sadece İngiliz Ordusu'nda 56.000 tank, 23.000 motorlu araç, 34.000 motosiklet ve bisiklet, 55.000 uçak bulunmaktaydı. (Yergin, 2003: 167)

2. MUSUL BÖLGESİNDEKİ PETROL KAYNAKLARI

Sultan II. Abdülhamit tarafından, Musul'daki petrol varlığı konusunda araştırma yapması için görevlendirilen Ermeni Kaluste Gülbenkyan, hazırladığı raporunu Sultan II. Abdülhamit'e sunmuştur. Söz konusu rapor ve daha sonrasında elde edilen bilgiler ışığında, bölgede petrol bulunduğu dair güçlü emareler elde edilmiştir. İngiltere ve Almanya başta olmak üzere Ortadoğu'da petrol kaynaklı etkinlik mücadelesi veren devletlere karşı tedbir alma arayışına giren II. Abdülhamit, 1888, 1898 ve 1902 yıllarında çıkarttığı üç ayrı fermanla petrol alanlarının hepsini kendi adına kaydettirmiştir. (Bardakçı, 2003: 5)

Çıkarttığı fermanlarla Musul ve Bağdat topraklarını Memalik-i Şahane ilan eden II. Abdülhamit, İngiltere'nin İran'a yerleşmesiyle bölgedeki güç dengesini koruyabilmek için Almanya ile yakınlaşmayı uygun görmüştür. Bu kapsamda; Alman Deutsche Bank'a, 1904 yılında, Bağdat Demiryolu ve demiryolunun her iki tarafında 20 kilometrelik şeritlerde maden işletme hakkı verilmiştir. (Karadağ, 2004: 77)

Ancak Deutsche Bank'ın bu hakkı, taahhütlerini zamanında yerine getirememesi nedeniyle, II. Abdülhamit tarafından feshedilmiştir. (Yavuz, 1994: 28) II. Abdülhamit'in kendi adına kaydettirdiği araziler, 1908 yılında yönetimi ele geçiren kuyan İttihat ve Terakki tarafından Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir. (Bardakçı, 2003: 6)

Osmanlı Devleti'nin petrol arama faaliyetlerinde masrafları finanse etme arayışları sonucunda, Musul bölgesindeki petrol çalışmalarını yürütmek amacıyla, 1912 yılında, %50'si Türk Maliyesine, %25'i Alman Merkez Bankası ve %25'i Royal Dutch/Shell'e ait Türk Petrol Şirketi (Turkish Petroleum Company) kurulmuştur. (Eldem, 1994: 237) Söz konusu şirketin Osmanlı Devleti ile 1914 yılında

imzaladığı anlaşma ile Anglo-Persian Company, Deutsche Bank ve Shell grubuna ait bir ortaklık haline dönüşmüştür. (Gürel, 1979: 57)

Savaşın sonunda yenik düşen Almanya'nın, elindeki %25'lik hisseyi Fransızlara devretmesiyle, %25 Fransız, %75 İngiliz ortaklığına dönüşen bu şirket, önce Musul petrollerini, daha sonra da tüm Irak petrollerini eline geçirmiştir. (Öke, 2002: 13)

Ortadoğu petrollerinden pay sahibi olma arayışında olan ABD'nin, uluslararası alanda İngiltere'yi sıkıştırmasını ve Musul'un aidiyeti konusunda hala endişe duyulan Türkiye ile yakınlaşmasını engellemek amacıyla, İngilizler elindeki hisselerin %25'ini Amerikan şirketlerine satmıştır. (Eldem, 1994: 237)

Söz konusu şirketin ortaklarınca, 1929 yılında alınan bir kararla, şirketin ismi Irak Petrol Şirketi (Iraq Petroleum Company) olarak değiştirilmiştir. (Uluğbay, 2003: 463)

3. İNGİLTERE VE FRANSA'NIN MUSUL PAZARLIĞI

Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği sırada, İngiltere, Fransa ve Rusya, savaş sonrası için Osmanlı topraklarını paylaşma planı yapıyordu. Bu maksatla 09-16 Mayıs 1916 tarihleri arasında bir araya gelen İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Mark Sykes, Fransa Dışişleri Bakanı Georges Picot ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Dmitriyeviç Sazonov arasında gizli bir anlaşma yapılmıştır. (Kürkçüoğlu, 1982, 132)

Sykes-Picot olarak bilinen anlaşmaya göre; İran ve Filistin arasındaki bölge ile Güney Irak'ı İngiltere (Çiftçi, 2000: 6); Suriye, Adana, Mersin, Harput ve Musul bölgesini Fransa (Çiftçi, 2000: 7); Erzurum, Van, Bitlis ile Muş-Siirt arasında kalan bölge ve Trabzon'un batısına kadar olan kıyı şeridini Rusya alacaktı. (Melek, 1983: 16-17) (Harita - 1)

Harita - 1: Sykes - Picot Anlaşması (islamsiklopedisi.org.tr/sykes-picot-anlasmasi)

Sykes-Picot Anlaşması'ndan pay alamayan İtalya, 19 Nisan 1917'de, Fransa ve İngiltere ile bir araya gelerek, Saint Jean De Maurienne Anlaşmasını imzalamıştır. Söz konusu anlaşmaya göre, İtalya; İngiltere ve Fransa'nın, aralarında bölüştükleri yerlere itiraz etmemesi karşılığında, Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgelerini almayı kabul etmiştir. (Melek, 1983: 8)

Ancak Rusya'da, 1917 yılının Kasım ayında yaşanan Bolşevik İhtilali sonrasında, tüm dengeler alt üst olmuştu. İhtilal sonrasında yönetimi ele geçiren Bolşeviklerin ilk işi, Çarlık Rusya'sının yaptığı

tüm gizli anlaşmaları açığa vurmak ve Almanya ile barış için temasa geçmek olmuştur. (Armaoğlu, 2010: 173)

Rusya'da yaşanan Bolşevik ihtilali sonrasında, strateji değişikliğine giden İngiltere, Sykes-Picot Anlaşması'nda Fransa'ya vaat edilen Musul bölgesini, talep etmeye başlamıştır. İngiltere'nin bu yönde bir tavır değişikliğine gitmesinde;

- Musul petrollerine sahip olmak için doğrudan Rusya ile karşı karşıya gelmektense, araya Fransız tampon bölgesinin kurulması, ancak ihtilal sonrasında Rus tehdidi ortadan kalkınca da bölgedeki Fransız varlığının gereksiz olduğunun düşünülmesi, (Mesut, 1992: 19)
- Musul bölgesinin Irak ovalarına hakim olan yüksek dağlara sahip olması ve bu ovaları sulayan Dicle Nehri'nin buradan geçmesi, (Mesut, 1992: 20)
- Erbil Ovası'nın Bağdat'ın tahıl ihtiyacını karşılaması ve ayrılıkçı eğilimlerin güçlü olduğu Şii yoğunluklu Basra'nın karşısında, Sünni Bağdat Yönetimi'nin, Musul'dan sağlanan gelirler olmaksızın ayakta kalmasının zor olması (Öke, 2002: 39) gibi hususlar etkili olmuştur.

Tüm bu hususları göz önüne alan İngiltere, Fransa ile 17 Şubat 1920 tarihinde, Londra Konferansı'nda Musul müzakerelerine başlamıştır. Söz konusu müzakerelerde; İngiltere Musul'un kendi mandasına verilmesini isterken, Fransa savaşın başında bölgenin kendilerine vaat edildiği gerekçesiyle buna karşı çıkmıştır. (Kurubaş, 2004, 50-53) Ancak İngiltere, 19 Nisan 1920'deki San Remo Konferansı'nda; "kömür bölgesi Ruhr'un Fransa'ya bırakılması, Almanya-Fransa sınır hattının korunması ve olası Alman saldırısına karşı yardım edilmesi, Musul'daki petrol üretiminin %25'inin Fransa'ya verilmesi ve Fransa'nın Ortadoğu'daki petrol payı konusunda güvenceler sağlanması" karşılığında Fransa'yı Musul revizyonuna ikna etmiştir. (Kürkçüoğlu, 1978: 276)

4. İNGİLTERE'NİN KÜRDİSTAN PLANI

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasında, bazı jeopolitik nedenlerle tampon bir Kürt devletine ihtiyaç duyduğu savunulmuştur. Söz konusu nedenlerin;

- "Anadolu Türkleri ile Orta Asya Türkleri arasında tampon oluşturmak, hatta İstanbul'dan Bıkk'e uzanan daha büyük bir düzlemde Müslüman birliği olarak belirecek kuşakta kesinti yapmak,
- Anadolu'daki Türk milliyetçiliği ile SSCB'deki Özerk Azerbaycan Cumhuriyeti temasını engellemek,
- Anadolu Türklüğü ile İran'daki Şii Azeri Türkleri arasında bağlantıyı kesmek,
- Türkiye'nin Kafkasya ile bağı koparıırken, Ortadoğu'yla ve Araplarla da ilişkisini kesmek, bunu yaparken potansiyel hidro enerji ve sulama kaynaklarını Kürt bölgesinde tutmak, yeri geldiğinde de Kürt devletini İran, Irak ve Suriye'ye karşı kullanabilmek" (Olson, 1992: 479) olduğu ifade edilmektedir.

İngiltere yönetiminde yukarıda ifade edilen nedenlerle Musul bölgesinde bir Kürt devleti kurma eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu maksatla, 1921 yılında, Musul bölgesinde, ayrı bir Kürt devleti kurulması yönünde kamuoyu yoklaması niteliğinde bir referandum yapıldı. Söz konusu referandum sonucunda Musul, Kerkük ve Erbil'de "hayır" oyu çıkarken, yalnızca Süleymaniye'de "evet" oyu çıktı. Referandum sonuçlarını dikkate alan İngiltere, ayrı bir Kürt devleti kurulmasının kendince zararlı olacağı gerekçesiyle Musul bölgesini Irak'ın sınırlarına dahil etmiştir. (Kurubaş, 2004, 113)

5. MİSAK-I MİLLİ'DE MUSUL

Meclis-i Mebusan, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararları, 28 Ocak 1920'de aynen kabul etmiş ve 17 Şubat 1920'de Misak-ı Milli'yi ilan etmiştir. Misak-ı Milli'nin birinci maddesinde; "Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 tarihli mütareke imzaladığı tarihte düşman ordularının işgali altında bulunan Arap memleketlerinin durumunun, halkın serbestçe verecekleri oya göre belirlenmesi

gereklidir. Bu mütareke hududu içinde Türk ve İslam çoğunluğu bulunan kısımların tümü, hiçbir şekilde ayrılık kabul etmez bütündür.” (Aybars, 1990: 192) hususları ifade edilmektedir.

Söz konusu maddede ifade edilen “Türk ve İslam çoğunluğu bulunan kısımların tümü, hiçbir şekilde ayrılık kabul etmez bütündür.” sözü dikkate alındığında Musul’un da Misak-ı Milli içerisinde yer aldığı anlaşılacaktır. Ancak ifadenin net olmaması, Milli Mücadeleye karşı unsurların faaliyetleri ve İngilizlerin karşı propagandası neticesinde, Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mayıs 1920’de, TBMM’de yaptığı konuşmada konuya açıklık getirmiştir:

“Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan hudut meselesi tayin ve tespit edilirken, Hudud-ı Millîmiz, İskenderun’un cenubundan geçer, şarka doğru uzanarak Musul’u, Süleymaniye’yi, Kerkük’ü ihtiva eder. İşte Hudud-ı Millîmiz budur.” (Türkmen, 2003: 31-32) (Harita - 2)

Harita - 2: Misak-ı Milli'ye Göre Türkiye'nin Güney Sınırları (t24.com.tr)

6. LOZAN'DA MUSUL SORUNU

Lozan Konferansının tüm görüşmelerine Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya katılırken, Boğazlar meselesi görüşüldüğü sırada Sovyetler Birliği, Gürcistan ve Ukrayna, diğer konularda ise Bulgaristan, Belçika ve Portekiz katılmıştır. (Gönlübol, 1999: 48)

Lozan görüşmelerinde İngilizler Irak sorununa, Fransa, Türkiye-Suriye sınır düzenlemelerine ve Osmanlı Devleti'ne verdiği borçlara, Rusya ise boğazlarla ilgili görüşmelere angaje olmuşlardı. İtalya ise yalnız ekonomik çıkarlarını gözetirken, savaştan yenik çıkan Yunanistan herhangi bir talepte bulunmamıştı. Tüm katılımcı devletlerin birleştikleri en önemli husus ise kapitülasyonların devamı noktasında düğümlenmişti. (Yalçın, 2008: 375)

Lozan görüşmeleri; birinci dönemi 20 Kasım 1922-4 Şubat 1923 arasında, ikinci dönemi ise 23 Nisan 1923-24 Temmuz 1923 tarihleri arasında olmak üzere 8 ay sürmüş ve 24 Temmuz 1923 düzenlenen imza töreni ile sona ermiştir. İmzalanan Lozan Antlaşması uyarınca; Türkiye'nin batı sınırı belirlenmiş, Kapitülasyonlar kaldırılmış ve azınlıklar, savaş tazminatı, Osmanlı borçları ile boğazlar meselesi gibi konular çözüme kavuşturulmuştur. (Yalçın, 2008: 381-385) Ancak; İngiltere ile Musul Meselesi, Fransa ile Hatay Meselesi, Yunanistan ile “etabli” anlaşmazlığı söz konusu ülkelerin yürüteceği ikili görüşmelere bırakılmıştır. (Yalçın, 2008: 385-388)

7. ANKARA ANTLAŞMASI

Lozan Antlaşması'nda çözüme kavuşturulamayan Musul Sorunu'nu görüşmek üzere, 15 Ekim 1923'te Türk Hükümeti'ne başvuran İngiltere'nin talebi üzerine, 19 Mayıs 1924'te, Haliç'te bir konferans toplandı. İstanbul Konferansı olarak ta bilinen konferansta Türk Heyeti'ni temsil eden Fethi Bey (Okyar), Lozan'daki Türk tezlerinin benzerlerini ileri sürerek, "Türklerle Kürtlerin siyasal geleceklerini birleştiren ve tam bir eşitlik içerisinde Cumhuriyeti kuran iki kardeş unsur oldukları, bu nedenle Kürtlerle Türklerin çoğunlukta olduğu Musul'un Türkiye'ye bırakılması gerektiği" hususlarını belirtmiştir. Ayrıca Türk Heyeti Süleymaniye, Kerkük ve Musul'un Türkiye'ye bırakılması karşılığında, İngiltere'ye buradaki petrolerden ortaklık verilmesini önermiştir. (Oran, 2009: 262)

İngiliz Heyeti'ni temsil eden Irak Heyeti'ni temsil eden Irak Yüksek Komiseri Percy Cox ise, Türk Heyeti'nin beklemediği bir sürpriz yaparak, Musul'un yanı sıra Nasturiler için Hakkâri'yi istemiştir. İngilizlerin bu talepleri Türk tarafından kabul görmeyince, toplantı çıkmaza girerek 5 Haziran 1924'te kapandı. Ayrıca İngilizlerin tahrikleri sonucunda 7 Ağustos 1924'te Hakkâri bölgesinde Nasturi Ayaklanması başladı. (Oran, 2009: 263)

Haliç Konferansı'nın başarısızlığa uğramasından sonra, İngiltere, sorunu Milletler Cemiyeti'ne götürme kararı aldı. Milletler Cemiyeti Meclisi, sorunu, 20 Eylül 1924'te görüşmeye başlamış ve İngiltere'nin görüşleri doğrultusunda tarafsız devletlerden gelen 3 kişilik bir komisyon kurma kararı almıştır. Ancak İngilizlerin kuzeye doğru yeni topraklar edinmeye çalışması üzerine sınırda çatışmalar çıktı. Bunun üzerine MC Meclisi, 29 Ekim 1924'te, Brüksel'de yaptığı toplantıda, Musul'u Hakkâri'den ayıran bir çizgi çektirdi ve bu hat "Brüksel Hattı" olarak anılmaya başlandı. (Oran, 2009: 263)

Bölgede incelemeler yapmak için görevlendirilen komisyonun, MC Meclisi'ne 16 Temmuz 1925'te sunduğu raporda, Brüksel Hattı'nın güneyindeki arazinin Irak'a ilhakının uygun olacağı belirtilmiştir. (Oran, 2009: 264) Bu rapor doğrultusunda, MC Meclisi, Türkiye'nin katılmadığı 16 Aralık 1925 tarihli oturumunda, Brüksel Hattı'nın kuzeyini Türkiye'ye, güneyini ise Irak'a bırakan bir karar aldı. (Oran, 2009: 265)

Başlangıçta MC'nin aldığı kararı tanımayan Türkiye, bir süre sonra İngiltere ile anlaşma yapmak için görüşmelere başladı. Yapılan görüşmeler sonucunda, 5 Haziran 1926'da Ankara'da, Türkiye, İngiltere ve Irak arasında, Ankara Antlaşması olarak bilinen "Türk-İrak Sınırı ve İyi Komşuluk Antlaşması" imzalanmıştır. (Oran, 2009: 267) Söz konusu antlaşma uyarınca, Brüksel Hattı'nın Türkiye lehine yapılacak bazı küçük değişikliklerle kabul edilmesi ve Irak petrolerinden Türkiye'ye 25 yıl süreyle %10 pay verilmesi veya Türkiye'nin talep etmesi durumunda antlaşmayı müteakiben 12 ay içinde Türkiye'ye 500.000 Sterlin ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. (Oran, 2009: 267-268)

KAYNAKLAR

- Armaoğlu, F. (2010). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Aybars, E. (1990). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Bardakçı, M. (8 Ocak 2003). "Musul'u Usul Usul Kaybettik", Hürriyet Gazetesi Tarih Eki, İstanbul.
- Çiftçi, F. (2000). "Atatürk ve Musul Sorunu", Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Eldem, V. (1994). Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Esen, Ş. (2002). "Çokuluslu Petrol Şirketleri ve Kafkaslar", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Gönlübol, M.; Es, A. Ş.; Sar, C. (1999). Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973) (Cilt:1), Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Gürel, Ş. S. (1979). Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/sykes-picot-antlasmasi> (Erişim Tarihi: 02.11.2019)
- <https://t24.com.tr/haber/milli-savunma-universitesi-rektoru-erhan-afyoncu-misak-i-milli-sinirlari-halepten-musula-uzanir,366760> (Erişim Tarihi: 02.11.2019)
- Karadağ, R. (2004). Petrol Fırtınası, Emre Yayınları, İstanbul.
- Kurubaş, E. (2004). Sevr-Lozan Süreci'nden 1950'lere Kürt Sorunu'nun Uluslararası Boyutu ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1978). Türk-İngiliz İlişkileri, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1982). Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908-1918), Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Melek, K. (1983). İngiliz Belgeleriyle Musul Sorunu (1890-1926), Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- Mesut, A. (1992). İngiliz Belgelerinde Kürdistan (1918-1958), Doz Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- Olson, R. (1992). "The Kurdish Question in The Aftermath of The Gulf War: Geopolitical and Geostrategic Changes in The Middle East", Third World Quarterly, Vol:13 No:3.
- Oran, B. (2009). Türk Dış Politikası Cilt-1 (1919-1980) (14. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öke, M. K. (2002). Musul-Kürdistan Sorunu (1918-1926), İrfan Yayınevi, İstanbul.
- Tutar, F. (1992). "Petrolün Bir Enerji Kaynağı Olarak Türkiye Ekonomisinde Önemi", Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkmen, Z. (2003). Musul Meselesi: Askeri Yönden Çözüm Arayışları (1922-1925), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Uluğbay, H. (2003). İmparatorluktan Cumhuriyete Petropolitik, De-Ki Yayınevi, Ankara.
- Yalçın, D. (2008). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Yavuz, B. (1994). Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yergin, D. (2003). Petrol: Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü (Çev. Kamuran Tuncay), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.